

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 19, Aralık 2018, s. 588-597

Şeyma Nur BOZKURT DADAK

Gazi Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans
Öğrencisi, seymanurbozkurt@hotmail.com

1937'DEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE SEKÜLERİZM LAİKLİK ANLAYIŞININ BÜROKRASI-DEVLET İLİŞKİSİ EKSENİNDEKİ DEĞİŞİMİNİN GÜNÜMÜZDEKİ ZİHNİYET ANALİZİ

Özet

Öteden beri insan hayatını etkileyen başlıca iki kurumun “din” ve “devlet” olduğu dikkate alındığında; bu iki kurumun birbirleriyle olan ilişkilerinin anlaşılmasının önemi daha da açığa çıkmaktadır. Türkiye’de cumhuriyet rejimine geçilmesinden bu yana, devletin temel nitelikleri arasında, üzerinde en çok tartışma yürütülen ilke “laiklik” olmuştur. Gerek bu kavramın Fransa kökenli olması ve gerekse bu kavramın içerdiği anlamına, yer ve zamana göre farklılık arz etmesi, ülkemizde bu konuya ilişkin tartışmaların yeni boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, bu ilkenin sağlıklı ve kapsamlı bir analizine duyulan ihtiyaç günden güne artmıştır.

Farklı inanç gruplarının hoşgörüyeye dayalı bir şekilde bir arada yaşamalarını sağlayan laiklik, demokrasiyle birlikte anlamına kavuşan bir kavramdır. Sanayileşme ve Fransız Devriminden sonra özellikle demokratik ülkelerin anayasal güvenceye aldıkları laiklik, çağımızda Tanrı ile kul arasındaki ilişkiyi daha özel ve bireysel alana aktarmış, dinsel istismarı önemli oranda engellemiştir.

Türkiye, Batı’da yaşanan laikleşme sürecinden ya da çatışmalarından çok sonra yukarıdan aşağıya doğru bir çağdaşlaşma modeli ile laikleşme sürecine giren bir ülkedir. Osmanlı deneyimiyle bu süreci devam ettiren Türkiye, laikliğe geçiş döneminde yapılan yanlışlar neticesinde her dönemde kendini farklı şekillerde gösteren bir laiklik sorunuyla karşılaşmıştır. Sorun, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar farklı şekillerde devam etmiştir. Bu yüzden sorunu tam anlamıyla irdeleyebilmek için yapılması gereken şey, laikliği ya da laikleşme sürecini geçmişten günümüze tarihsel bir özeleştiriyeye tabi tutmak olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sekülerizm, Türkiye, Laiklik, Bürokrasi, Devlet

**1937 PRESENT ANALYSIS SECULARISM SECULAR UNDERSTANDING
THE MENTALITY OF THE BUREAUCRACY-STATE RELATIONSHIP
OF THE AXIS CHANGES OF TURKEY**

Abstract

When it is taken into consideration that the two main institutions that have affected human life have always been "religion" and "state"; the significance of understanding these two institutions' relations with each other is even more obvious. Since the introduction of the republican regime in Turkey, the state of the basic qualifications, most discussions conducted on the principle of "secularism" has been. The fact that this concept is based on France, and that it differs according to the place, the time, and the meaning of this concept, has led to a new dimension of debate on this subject in our country. Therefore, the need for a sound and comprehensive analysis of this principle has increased day by day.

Secularism, which allows different groups of believers to live together in a tolerant way, is a concept that has meaning together with democracy. After industrialization and the French Revolution, secularism, especially in the democratic countries of the constitutional guarantee, has prevented religious exploitation in a crucial moment, which has transferred the relationship between God and the servant in our day to a more private and individual space.

Turkey, after much of the conflict or the secularization process experienced in the West is a country within the secularization process with a top-down model of modernization. Continuing this process experience with the Ottoman Empire, Turkey has encountered a problem that shows itself in different ways by made the wrong conclusions in each period during the transition to secularism. The problem continued from the establishment of the Republic to the day-to-day different forms. So, in order to be able to fully address the problem, what must be done is to subject the secularization or secularization process to a daily historical self-criticism from the past.

Keywords: Secularism, Turkey, secularism, Bureaucracy, State

GİRİŞ

Laiklik, Türk dünyasında ilk önceleri, felsefi temeli olan bilinçli bir dünyevileşme ve/veya ladinileşme problemi olarak algılanmış görünmektedir. Türk Laikliği, Türk Batılılaşması'nın hem sonucu hem de tamamlayıcısı olarak kabul edilebilir. Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet dönemi laiklik anlayışının bürokrasi-devlet ilişkisi eksenindeki değişiminin günümüzdeki zihniyet analizi incelenmesi ve 2002 sonrası iktidar dönüşümü ve etkilerinin laiklik algı ve uygulaması üzerindeki etkilerinin sekülerizm ve laiklik kavramları açısından değerlendirilerek yeni bir kaynak oluşturulmak istenmesidir. Bu bağlamda çalışmada, 1937 yılından günümüze Türkiye'deki Sekülerizm Anlayışının Bürokrasi-Devlet İlişkisi Eksenindeki Değişiminin Günümüzdeki Zihniyet Analizi bibliyografik olarak incelenmiş, 1923

Cumhuriyet'in ilanından başlayarak 2010 Referandumuna kadar olan olayları laiklik ve sekülerizm açısından değerlendirilmiştir.

Laiklik yalnızca din ve siyaset veya din ve devlet ilişkilerine karşılık gelirken, laiklik tüm toplumu bir dünya görüşü olarak kapsamaktadır. Laiklik, din ve dünya arasındaki ayrımı ifade ederken, laiklik dini ve politik alanlar arasındaki ayrımı ifade eder. Daha laik, laiklik kavramını kullanarak Türkiye'de bugüne kadar ve bilimsel dilde, dünyadaki Katoliklerin devrimci doğasına karşı sert ve laik bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinden birisi olan laiklik ilkesi üzerinde, öteden beri yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Bu nedenle, laiklik kavramı, ülkemizin siyasi ve hukuki gündeminden neredeyse hiç düşmemiştir. Hal böyle olunca, laikliğin Türkiye ve dünya ölçeğindeki anlam ve mahiyetini tespit etme çabası, gün geçtikçe önem kazanmaya başlamıştır. Bugün gelinen noktada Türk siyasi sisteminin, devleti yeniden yapılandırma hazırlıklarına girdiği ve bu doğrultuda, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana ortaya konan laiklik uygulamalarını da gözden geçirmeye başladığı görülmektedir. Hiç şüphesiz bu süreç, geçmişin sağlıklı bir muhasebesinin ve analizinin yapılabilmesi açısından, laiklik ilkesinin doğduğu, yayıldığı ve farklı şekillere büründüğü şartların doğru bir şekilde kavranması ihtiyacını da beraberinde getirmektedir.

Genel anlamda, laiklik kavramı ilk olarak politik açıdan Fransız Devrimi ile ortaya çıktı. Devrimle ortaya çıkan laiklik, din adamlarını ve dini yasaları politik yaşamdan uzak tutmayı amaçlıyor. Fransa'da laiklik, Anglo-Sakson dünyasında laiklik, laiklik anlamında klasik anlamda din ve devlet meseleleri ayrılığı, devlet dinine ya da teokratik temele dayanmayan, dine devlet idaresiyle müdahale etmemiştir. Bu nedenle laiklik, modern dünyadaki devlet ve bireylerin farklı değerlere, inançlara ve yaşam biçimlerine karşı tarafsız olmalarını sağlayan bir kavramdır. Modern devlet, farklı inanç gruplarını içeren politik oluşumlardır. Laiklik, modern devlette kişilerarası ilişkilerin düzenlenmesinden ziyade, sosyal ve yasal ilişkilerin düzenlenmesi ile ilgilidir. Din ve devlet arasındaki ilişkiyle ilgili politik bir ilke ve proje olan laiklik, dinin ve devlet meselesinin en geniş anlamda ayrılmasının, devletin tüm inanç gruplarından eşit uzaklıkta olduğu ve devlet işlerinde dinin, bir referans noktası. Laik devlet, herhangi bir seküler anlayışı kabul etmeye zorlamak yerine, dini ve ahlaki özgürlüklerine saygı duyan devlettir. Ülkemizdeki laikliğin hem kavram hem de içeriğinin, Batı'nın tarihi ve kültürel koşullarının modernleşme politikaları üzerine Türkiye'ye aktarılmasının sonucu, hem uygulama açısından hem de Batı toplumlarının farklı bir içeriğini kazanmıştır.

1. 1937-2002 DÖNEMİ TÜRKİYE'DE LAİKLİK ve SEKÜLERİZM ALGISI

Laiklik, Türkiye'de ilk kez 1860'lı yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, laikliğin bir sosyal kurum olmasını sağlamak için önemli adımlar atılmıştır. Bu açıdan laiklik, Türkiye'nin gündemi yaklaşık elli yıldır varlığını sürdürmektedir. Bu sürece rağmen, laiklik hiçbir zaman kurumsallaşmayı başaramamış ve her zaman bir çatışma unsuru olmuştur. Modernlik Türkiye'de laiklik olarak tanımlandığından, Batı'dakilerin aksine toplumun dönüştürülmesinin işlevi ve amacı bir tür proje olarak uygulanmıştır. Toplumu dönüştürmek için bir proje olarak laikliğe Kemalizm denir. Bu nedenle, Türkiye'de barış laikliği değil, unsurlarla mücadele ediyor. Türk tipi laikliğin aydınlanma ve modernleşme projesi olarak uygulanması, din özgürlüğü açısından bir sorun teşkil etmiştir. Çünkü yaşamın tüm alanlarını

kapsayan laiklik, alternatif bir yaşam biçimi ve dinsel yaşam olarak uygulanmıştır. Modernizasyon projesi toplumdaki farklılıkları ortadan kaldırır ve tek bir yapı içinde homojenleştirmeye çalışır. Bununla birlikte, toplumsal yapının reddi, gerçeği alan ve tanımlayan saldırgan, zorunluluk ve entelektüel despot sınıfını ortaya çıkarmıştır. Ancak özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve İslam dininin vatandaşlar üzerindeki yardımlaşma ve dayanışma kültürü sayesinde toplumsal sosyopolitik koruma mekanizmaları ile vatandaşların sözkonusu modernizasyon projesi kapsamındaki sözkonusu olumsuzluklara karşı toplum yapısının korunduğu değerlendirilmektedir (Bingöl, 2017: 32). Bu kapsamda Türkiye'nin sosyal dokusunda olduğu gibi "sosyal hafıza" da ipuçlarını barındırmaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal yapının heterojenliği, toplumsal anlayışların farkını ve geçmişini yansıtır.

Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra, bütün toplumu derinden sarsacak olan değişim, dönüşüm ve yeniden yapılanma programları kademeli olarak uygulanmaya konulmuştur. Daha Cumhuriyet ilan edilmeden 1922 yılında Saltanatın kaldırılması ile dönüşüm başlamıştır. 1923 yılında Cumhuriyet ilan edilmiştir. 1924 yılında Saltanat ilga edilmiştir, Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti'nin ilgası ve yerine, Başvekalet'e bağlı, yani fiilen Devlet'in kontrolünde bir müessese olarak Diyanet İşleri Riyaseti'nin kurulması ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü. 1925 yılında Tekke ve Zaviyeler kapatılmış ve Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Borçlar Kanunu ve Soyadı Kanunu'nun kabulü. 1926 yılında Kılık ve Kıyafet Kanunu'nun kabulü ile laik hükümler ve laik kanunlar uygulamaya konulmuştur. 1928 yılında Latin harflerinin kabulü, 1930 yılında çıkarılan Belediyeler Yasası'nın 23. ve 24. maddeleri ile kadınlara belediyelerde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. 1931 yılında Milletlerarası ölçülerin kabul edilmiştir. 1933 yılında Köy Kanunu'nun değiştirilmesi ile kadınların muhtar ve ihtiyar heyetine seçilebilme hakkı verilmiştir. 1934 yılında kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

Tekmil gücü elinde tutan ve muhalefette kımıldayacak takat bırakmayan siyasi otorite, bütün bu reformlarla, dini sosyal ve siyasi hayattan tard ve pasifize etmeye, dinin siyasi ve toplumsal belirleyicilik, "regnum" niteliğini tamamiyle yok etmeye, daha doğru bir ifadeyle, zaten her geçen gün zayıflayan bu niteliğe son vermektir. Laiklik henüz resmen bir Anayasa maddesi olarak ilan edilmemiştir fakat ona giden bütün yollar da açılmış bulunmaktadır. Lasist kadro, henüz bütün gücü eline geçirebilmiş değildir, adımlar yavaş yavaş ve temkinli bir şekilde atılmaktadır.

1924 Anayasası'nın yani Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 2'inci maddesi "Türkiye Devleti'nin dini, Din-i İslam'dır; Resmi Dili Türkçe'dir; makarrı Ankara şehridir." şeklindedir. Cumhuriyet inkılapçıları, güçlerini pekiştirdikçe radikalleşmektedirler. En radikal adımlarından bir tanesi de 10 Nisan 1928 tarihinde kabul edilen 1222 sayılı kanundur; "Türkiye Devleti'nin resmi dili Türkçe'dir; makarrı Ankara şehridir." Bundan ayrı olarak, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 26. Maddesinde de bir tadilat yapılarak, "Ahkam-ı Şer'iyenin TBMM tarafından yürütüleceği" hükmü ilga edilmiştir. Ayrıca mebusların ve Reis-i Cumhuriyet'in yaptıkları yeminler ile ilgili 16. ve 38. maddeler de tadilata uğratılmış ve yemin metnindeki "Allah" ibaresi iptal edilerek yerine "namus" ibaresi konmuştur ve son olarak da çok rahat bir şekilde 1937 Anayasası'nın 2'inci maddesi; "Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılapçı'dır. Resmi dili Türkçe'dir. Makarrı Ankara şehridir." ile tam olarak

laik bir kimlik kazandırılmıştır. Böylece, “Din ve Devlet’in ayrılığı” ilkesi resmen ve hukuken somutlaştırılmıştır.

1960 yılında askeri darbe olmuştur. Askeri hükümet, bütün sorunların yeni bir anayasa ile çözümleneceğine inanmış ve daha laik bir düzen kurma amacıyla 1961 Anayasası hazırlanmıştır. 1961 Anayasası’nda; 19. madde laiklikle ilgili önemli ayrıntıları içermektedir. 19. maddeye göre, dinin siyasal ya da şahsi amaçlarla araç kılınması yasaklanmış, din ve vicdan özgürlüğünün yanı sıra, bu özgürlüğün uygulanması olan ibadet özgürlüğü de getirilmiştir. Yine aynı madde, din eğitim ve öğretimini kişilerin isteğine bağlamıştır. Devletin, sosyal, siyasi, iktisadi veya hukuki temel düzenini, din kurallarına dayandıran şahıs ve tüzel kişiler hakkında kanun hükümlerinin uygulanacağı, böyle amaçları olan siyasi partilerin ise Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacağı hükme bağlanmıştır.

1980 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur. Gelişen olayların ardından da 1982 Anayasası hazırlanarak 7 Kasım 1982 tarihinde halkoylamasına sunulurken kabul edilmiştir. 1982 Anayasası’nda da tıpkı 1961 Anayasası’nda olduğu gibi laikliğe büyük önem verilmiş, başlangıç kısmında ve anayasanın değişik maddelerinde laiklik üzerinde durulmuştur.

Başlangıçta, gerek semavi dinlerin ve gerekse beşeri dinlerin hakim olduğu siyasi sistemlerde, din, devlet ve birey hep bir arada görülmüştür. Farklı kültür ve medeniyetlerin belki de en önemli müşterek noktaları bu iken, Hıristiyanlık alemi, çeşitli sebeplerle farklı bir kulvara yönelmiştir. Öyle ki, Batı dünyası, Hıristiyanlığa dair kuralları ve uygulamaları, derinlemesine incelemiş ve tartışmaya açmıştır. Teknolojinin ilerlemesi, maddi birikimlerin artması, toplumsal katmanlar arasında yeni güç odaklarının belirmesi, iktidar mücadeleleri Hıristiyan dünyasındaki çalkantıları daha da şiddetlendirmiş; bu bağlamda ortaya atılan yeni fikirler ve bu fikirlerin yol açtığı dönüşümler, dinin devlet ve birey hayatındaki rolünü büsbütün değiştirmiştir. Bu değişim, bazı ülkelerde nispeten daha yumuşak şekilde, bazı ülkelerde ise oldukça şiddetli ve sancılı bir biçimde gerçekleşmiştir. Neticede Batı dünyası açısından “din”in, devlet ve bireyle olan bağı zayıflamış ve bunlar üzerindeki etkisi ya tümenden yok edilmiş ya da asgari seviyeye çekilmiştir.

Dünya ölçeğinde farklı kültür ve medeniyetlerin birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde olması, Hıristiyan dünyasının yaşadığı bu gelişmelerin, zamanla İslam dünyasına da sirayet etmesine yol açmıştır. Ancak İslam dininin oluşturduğu siyasi ve sosyal yapıda ruhban sınıfının yokluğu, Müslüman toplumların dinin ancak devlet eliyle korunabileceği, devletin de dine uymak suretiyle hayatini devam ettirebileceği yönündeki inançları, İslam ülkelerindeki sınıf farklarının sınıf çatışması yaşanacak ölçüde keskin olmayışı gibi faktörler, Hıristiyan dünyasındaki değişimlerin İslam dünyasına yansımalarını geciktirmiştir.

Ulusal bağlamda farklı Sekülerizm modelleri olduğunu bahsedebiliriz; Hint, Fransız, Amerikan ve Türk sekülerizmleri gibi. Sekülerizmin hikayesini ulus-devletin inşasından bağımsız olarak anlatmak pek mümkün değildir. Devlet ile dinin birbirinden ayrılması ilkesi olarak anlaşılan sekülerizm, ulus-devlet inşa sürecinin, yasaları insanların düzenlemesinin ve halk egemenliğinin temelinde yatar. İki örtük yaygın düşünce ise gittikçe sorgulanmaktadır: bunlardan ilki, sekülerizm ile demokrasinin birbirine eşlik ettiği düşüncesidir. İkincisi ise, Sekülerizmin devletin tarafsızlığının ve dolayısıyla dinin, mezheplerin ve ateizmin güvencesi olduğu düşüncesidir. Sekülerizm liberal çoğunculuğu da teşvik edebilir, otoriter milliyetçiliği de teşvik edebilir.

TİDSAD

2. AK PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE'DE LAİKLİK ve SEKÜLERİZM ALGISI

2002 yılında iktidar dönüşümü; Adalet ve Kalkınma Partisi, çağdaş Türk siyasetinin kilitlendiği ve Cumhuriyet tarihinin en ciddi ekonomik krizlerinden birine tanıklık edildiği bir dönemde siyaset sahnesine çıkmış ve kuruluşundan çok kısa bir süre sonra tek başına iktidara gelmiştir. “Partileşme sürecini tamamlayamadan iktidar olan” AK Parti, birinci olağan kongresini dahi iktidara geldikten sonra yapmıştır. AK Parti, “kendi siyaset felsefesini ‘muhafazakâr demokrasi’ olarak” belirlediğini duyurduğunda, iktidara gelişinin üzerinden bir buçuk yıl geçmişti. Hal böyle olsa da, karşı karşıya kalınan iktisadi ve politik kriz ortamı, AK Parti'nin toplumda uyandırdığı izlenim ve ona atfedilen anlamlar bütünü, 2000'lerin başındaki Türkiye siyasetinin güzergâhını belirlemiştir. AK Parti, iki kurucu kavramı olan “adalet” ve “kalkınma” ekseninde, siyasete bir ahlak kazandırmak iddiasıyla ve klasik ideolojik kutuplaşmaların ötesinde bir politika üretmek gerektiğini vurgulayarak ortaya çıkmıştır. Karizmatik bir lider figürüne sahip bir kitle partisi olarak örgütlenen AK Parti, siyaset sahnesine taşıdığı yeni ve ılımlı yüzlerle bir teveccüh merkezi haline gelmiştir. AK Parti'nin bir çekim merkezi haline gelmesinde, uzlaşmacı siyasal tavrı, parti lideri ve kadrolarının geçmişteki belediyeçilik faaliyetleri, geleneksel Türk dış politikasının temel parametrelerine aykırı olmayan tutumu, liberal ekonomik bütünleşme politikalarına verdiği destek ve 1980 sonrasında Türkiye toplumunun renklenmiş gündelik hayatına uyumlu söylemleri etkili olmuştur. AK Parti'nin tek başına iktidara gelişi, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok siyasi aktör tarafından, uzunca bir süredir koalisyon hükümetlerinin kilitlediği siyaset kapısını açabilecek, ekonomik durgunluk ve krizin yarattığı tahribatı tamir edebilecek bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, birçok çevre, süregiden ekonomik kriz ve beklenen uluslararası kriz öncesinde iktidar olan AK Parti'nin ister istemez yıpranacağı temennisiyle 2002 yılındaki iktidarını kendileri açısından büyük bir kayıp olarak görmemişlerdir. AK Parti'nin 2002 Kasım seçimleri sonrasında iktidara gelişi, bir yandan ekonomik istikrar beklentisini artırmış, diğer yandan siyasetin toplum nezdinde kaybettiği itibarın iadesine vesile olacağına dair umutları beslemiştir. Dolayısıyla AK Parti iktidarı, toplumun geniş bir kesiminde söz konusu bu beklenti ve umutla ilişkili olarak modern Türk siyaseti açısından bir açılım ve bir zenginleşme olarak değerlendirilmiş ve medya, sermaye ve bürokrasi çevrelerinin büyük bir bölümü tarafından da kabullenilmiştir.

2007'deki siyasal gelişmeler, siyasi arenadaki en ciddi kriz cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşandı. AK Parti'nin muhtıradaki sert bir vasiyete verdiği cevap, sürecin farklı yönlerde hareketine yol açtı. Hükümetin doğal partneri olduğunu savunan yargıcın bazı üyelerinin bakış açısı sorunu daha da derinleştirdi. Anayasa Mahkemesi, yeni bir formülün yürürlüğe girmesiyle Cumhurbaşkanının seçimine, oturuma katılacak 367 milletvekili yükümlülüğünü getirdi. Bu mantık, Türk siyasal hayatının gerçekleri göz önüne alındığında, Cumhurbaşkanının seçilmesini olanaksız kılan yeni bir çalkantının icadıydı. Bu koşullar altında AK Parti, seçimler lehine bazı adımlar attı ve halkın krizi çözmesini sağladı. Bu restorasyon, AK Parti'ye yüzde 47'lik büyük bir zafer getirirken, halkın hem siyasette hem de ekonomide ne gibi destek verdiğini gösterdi. Halk, AK Parti'nin hem ekonomik hem de politik alanda dönüşüm mücadelesini destekledi. Bütün bu gelişmelerde, başörtüsü yasağı konusunda atılan adım, yeni bir tartışma kapısı açtı. Parlamentoda, Anayasa değişikliği, Milliyetçi Hareket Partisi'nin teklifi ve desteği ile uygulandı.

2010 referandumu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkındaki söz konusu yasa, TBMM'nde anayasa değişikliklerinin görüşülme usullerine göre görüşüldükten sonra, 07.05.2010 tarihinde yasalaştı. 5982 sayılı yasayla, 82 anayasasının birçok hükmü değişikliğe uğramış ve anayasal sistemimize yeni kurum ve kavramlar dâhil edilmiştir. Söz konusu değişiklikle, yargı kurumlarının yapılarının değişmesinden çalışma haklarına, dezavantajlı gruplara getirilen düzenlemelerden Ombudsmanlığın (Kamu Denetçiliği) anayasal düzeyde tanınmasına kadar birçok alanda yeni ve köklü düzenlemelere gidilmiştir.

SONUÇ

Tarihsel sürece bakıldığında İlk Çağ ve Orta Çağ'da kurulan devletlerde "din" ve "devlet" kurumlarının birbirleriyle bütünleştikleri görülmektedir. Bu bütünlüğe aykırı ilk gelişme Batı dünyasında ortaya çıkmıştır. Gerek Rönesans ve Reform hareketleri, gerek İslam dünyasının Hıristiyan dünyası karşısındaki üstünlüğü ve gerekse çeşitli felsefi ekoller, Hıristiyanlığı iç hesaplaşmaya sürüklemiştir.

Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılığı ilkesi, başlıca üç modele vücut vermiştir. İlk model, Fransız Devrimi ve Bolşevik Devrimi sonrasında, bu devrimlerin yaşandığı ülkelerde görülen laisizm olup, bu sistem din aleyhtarlığına ve dini yok etme idealine dayanmaktadır. Türkiye'deki laiklik anlayışı da, Cumhuriyet'in ilk yıllarından İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadarki dönem bakımından laisizme örnek teşkil etmiştir.

İkinci model ise dışlayıcı laiklik modelidir. Dışlayıcı laiklik, dini özel alanla sınırlayan, bir başka ifadeyle dinin kamusal alana yansımaları engellemeye çalışan, bu amaçla da dini faaliyetleri ve din adamlarını sıkı devlet kontrolü altında tutan laiklik türüdür.

Dışlayıcı laiklik anlayışının en tipik örneklerini 1875-1905 yılları arasındaki Fransa ve 1946-1950 yılları arasındaki Türkiye teşkil etmiştir. Denetleyicilik, radikallik, seçkincilik, vesayetçilik ve cumhuriyetçilik, dışlayıcı laiklik modelinin karakteristik vasıfları olmuştur.

Laiklik Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulmasından itibaren özellikle vurgu yapılan bir ilkedir. Devletin açıkça din karşıtı bir ideolojisi bulunmamakla beraber, ilkenin, bir tür din gibi algılanıp yorumlandığı ve uygulandığı görülmektedir. Bu görüş en çok Anayasa Mahkemesi kararlarında somutlaşır. Anayasa Mahkemesi laiklik ilkesini siyasi ve hukuki bir ilke olmaktan çok kapsayıcı bir dünya görüşü ve bir toplumsal mühendislik projesi olarak görmektedir.

Aslında Mahkeme kararları Cumhuriyet'i kuran "aydınlanmacı" kadroların görüşlerinden başka bir şey yansıtmamaktadır. Modernleşme projesini hayata geçiren bu ilerici seçkinlere göre Cumhuriyet öncesi toplumun geri kalmışlığının nedeni dinin toplumdaki geleneksel gücüdür. Çağdaşlıkta esas itibarıyla aklın öne çıkması, dolayısıyla dinin toplum hayatındaki tezahürlerinin yok olması demektir. Bu nedenle Devletin kurulma aşamasında Fransız Devriminin ilk dönemindeki uygulamalar neredeyse birebir taklit edilerek, İslam dininin devlet tarafından biçimlendirilmesi değiştirilmesi ve akılcılaştırılması amaçlanmıştır. Fransız devriminden esinlenen hayatın bütün yönlerini seküler hale getirmekten yana olan bu anlayış çerçevesinde din ve vicdan özgürlüğü daha çok dinden özgürleşme, dinin ait olduğu yere vicdanlara dönmesi olarak yorumlanmış, ancak 1950lerde demokrasi ilkesinin çoğulculuk

TİDSAD

anlamıyla hayata geçirilmesi üzerine toplumsal dinamikler devletin dini kontrol altına alması gereğini dayatmıştır.

Laik bir sistem ilk anlamıyla tarafsız ve dolayısıyla çoğulcudur. Çoğulculuğa yaptığı vurgu ile Laiklik, demokrasi kavramı ile ortak bir zemini paylaşmaktadır. Laik bir sistemde devlet tarafsızdır; yani ne genel olarak dindarlığı veya belli bir dini ya da mezhebi, ne de dinden arındırmayı ve toplumsal hayatın tümüyle sekülerleştirilmesini destekleyebilir. Dolayısıyla laik bir devlette kişiler, hukuk önünde eşit olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akman, N. (2010). *Avrupa birliği'ne üyelik sürecinde yapılan demokratikleşme çabaları ve türkiye'de demokrasinin konsolidasyonu: adalet ve kalkınma partisi hükümetleri dönemi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Araman, A. (2006) *Türk basınında laiklik tartışmaları (1938-1950)*. Laicism discussions in the Turkish press (1938-1950), Yüksek Lisans.
- Babacan, M. (2009). *Birikim dergisi ve dergi etrafında gelişen din tartışmaları*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başar, A. (2012). *Sekülerizm çıkmazından mağaraya doğru*. İstanbul: Nida Yayıncılık.
- Başer, B. (2011). *Ali fuat başgil' de demokrasi ve laiklik*. Democracy and secularism in Ali Fuat Başgil, Yüksek Lisans.
- Bingöl, U. (2017). *Türkiye'de 2005-2015 dönemi sosyal politika temel konularını esas alan akademik yayınların ve hükümet programlarının nitel analizi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bauberol, J. (2008). *Dünya'da laiklik*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar türkiye'de siyasi ideolojiler*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Calhoun, C. (2017). *Jonathan vanantwerpen*. Ankara: Nika Yayınları.
- Canpolat, M. (2007). *Hukuki açıdan sekülerizm ve islamiyet*, İslam and Secularism in law comperatively, Yüksek Lisans.
- Cantek, L. (2016). *Resimli türkçe edebiyat takvimi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Çil, Z. (2014). *Türkiye'de 1946-1954 yılları arasında din ve laiklik tartışmaları*. Democracy and secularism in Turkish States (until the 13th. century), Yüksek Lisans.
- Dokuyan, S. (2013). *1945-1950 yılları arasında türkiye: siyasi yapı, ekonomi, dış politika, eğitim ve sosyo-kültürel yapı, din, askeri yapı ve basın*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- El-Attas, M. (2016). *İslam sekülerizm ve geleceğin felsefesi*. İstanbul: İnsan Yayıncılık.
- Ercan, A. (2007). *Türkiye'de demokrasi ve laiklik anlayışı*. Democracy and secularism understanding in Turkey, Yüksek Lisans.

- Eren, M. (2007). *Laiklik açısından demokrat parti dönemi milli eğitim politikaları*. Democrat Party term's national educational politics according to laicism, Yüksek Lisans.
- Göle, N. (2014). *Seküler ve dinse: aşınan sınırlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gözler, K. (2016). *Devletin genel teorisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Göztepe, Ö. (2008). *Mustafa kemal'in cumhuriyet söylemi: halkçılık, laiklik, batıcılık, milliyetçilik, (1919-1938)*. Republic discourse of Mustafa Kemal: Populism, laicism westernism, nationalism (1919-1938), Yüksek Lisans.
- Güven, S. (2006). *Laiklik ve anayasa mahkemesi*. Secularism and constitutional court, Yüksek Lisans.
- Hasçukurluoğlu, A. (2010). *Türk devletlerinde demokrasi ve laiklik (XIII . yüzyıla kadar)*.
- Kaboğlu, İ. (2001). *Laiklik ve demokrasi*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Kaya, E. (2015). *Dış politikada değişim: akp dönemi türk dış politikası*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Keyder, Ç. (2007). *Türkiye'de devlet ve sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kocaçimen, S. (2007). *Demokrat parti döneminde tbmm'de atatürk ve laiklik (1950-1960)*. Atatürk and secularism in the grand national assembly of Turkey during the ruling period of Democratic Party (1950-1960), Yüksek Lisans.
- Koç, A. (2011). *Mehmet şemseddin günaltay'ın laiklik anlayışı*. Conception of laicism in Mehmet Şemseddin Günaltay, Yüksek Lisans.
- Konak, H. (2013). *Nakib el attas'ta din ve sekülerizm*. Religion and secularism in Nakib el-Attas, Yüksek Lisans.
- Kongar, E. (2016). *Demokrasi ve laiklik*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Köse, F. (2016). *Laiklik ve türkiye pratiği*. İstanbul: Maruf Yayınevi.
- Luther, M. (2016). *Seküler otorite sivil yönetim*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Mansur, F. (2008). *Laiklik arayışları*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Mardin, Ş. (2011). *Türkiye islam ve sekülerizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mert, N. (1994). *Laiklik tartışmalarına kavramsal bir bakış*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Nevzatoğlu, Z. (2006). *Basında din eğitimi-öğretimi/laiklik tartışmaları (1945-1960)*.
- Okdemir, İ. (2005). *Din ve vicdan özgürlüğü ve laiklik bağlamında üniversitelerde türban sorunu*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Öztaş, F. (2010). *Siyasi partilerin T. B. M. M. tutanakları bağlamında laiklik tartışmaları (1960-1980)*. Laicism arguments of political parties within the context of The Grand National Assembly of Turkey records (1960-1980), Yüksek Lisans.
- Öztürk, H. (2014). *Cahit tanyol'un laiklik hakkındaki görüşleri*. Cahit Tanyol's views about secularism, Yüksek Lisans.

- Özyılmaz, E. (2012). *Türkiye'de siyasal parti ve hükümet programlarında laiklik anlayışı*. Understanding of secularism in Turkey, political parties and government programs, Yüksek Lisans.
- Rakipoğlu, N. (2012). *Seküler dünya atlası*. Ankara: Kurtuba Yayınları.
- Saral, S. (2009). The relationship between secularism and the freedom of religion and conscience in the context of the Constitution of 1982. *1982 Anayasası bağlamında laiklik ilkesinin din ve vicdan hürriyeti ile ilişkisi*. Yüksek Lisans.
- Saray, M. (2016). *Türklerde dini ve kültürel hoşgörü, atatürk ve laiklik*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sayın, G. (2014). *Türkiye'de laiklik anlayışı ve din eğitimi uygulamalarına yansımaları (1982-2013)*. Secularism and reflections to religious education practices in Turkey (1982-2013), Yüksek Lisans.
- Sertel, E. (2009). *Laiklik ve türkiye'de laiklik sorunu*. The laicism and problem of laicism in Turkey. Yüksek Lisans.
- Şajin, E. (2016). *Sekülerizm ve nefis tezkiyesi*. Gaziantep: Serencan Yayınları.
- Şimşir, E. (2012). *Laiklik teorileri açısından 1938-1950 dönemi türkiyesi'nde laiklik anlayışı*. In the vision of secularism theories understanding of secularism in the 1938-1950 period of Turkey Yüksek Lisans.
- Tanilli, S. (2013), *Din ve politika*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tarlan, E. (2006). *Aydınlanma hareketi olarak türk devrimi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Taylor, C. (2015). *Laiklik ve inanç özgürlüğü*. İstanbul: İskenderiye Yayınları.
- Tilly, C. (2011). *Demokrasi*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Toker, İ. (2009). *Teolojik bir inşa olarak laiklik*. İstanbul: Eskiyei Yayınları.
- Topal, Ö. (2010). *Yüksek yargı kararları ışığında laiklik algısındaki sosyolojik değişim*. Sociological changes in perception of secularism in the light of supreme court decisions (In Turkey), Yüksek Lisans.
- Tosun, H. (2010). *Avrupa konseyi ve avrupa birliği'nde din ve inanç özgürlüğü ve laiklik anlayışı*. Freedom of religion and belief and concept of secularizm in Council of Europe and European Union, Yüksek Lisans.
- Uygun, O. (2014). *Demokrasi*. İstanbul: X II Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2011). 23. *Dönem milletvekillerinin laiklik algısı*. 23rd term members of parliament's perception of laicism, Yüksek Lisans.
- Yılmaz, S. (2010). *Geleneksel devletten modern devlete geçişte hukuk devleti paradigmasının analizi*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Yurttaş, Ö. F. (2011). *Bir aydın hareketi olarak aydınlar ocağı ve türk siyasetine etkileri*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.